

AL-JAZEERA: МЕДИЙНАТА ПЕРЛА НА АРАБСКИЯ СВЯТ

Ас. Десислава Андreeва

„Историята на телевизията, която разклаща правителства и пренаписва правилата на модерната журналистика“, е обект на избраната от нас книга „AL-JAZEERA. The story of the network that is rattling governments and redefining modern journalism. Updated with a new epilogue“ – издание на Westview Press от 2003 година (ISBN 0-8133-4149-3), структурирано в 10 тематични единици, които успяват ненаатрапчиво да поднесат на читателя значимите аспекти от дейността и биографията на най-популярния арабски телевизионен канал. Освен основния корпус на изложението, разгърнат в рамките на 232 страници, съдържанието притежава твърде ценния за всеки изследовател внушителен набор от професионално подбрана библиография.

Кориците на книгата са отрупани с ефектни критични отзиви – атрактивни суперлативи, заети от периодичния печат в САЩ, като на най-видно място е поставена оценката на *San Francisco Chronicle*. Вестникът обявява книгата за „Препоръчително четиво за целия кабинет на Буш и за всеки със сериозен интерес към арабския свят.“ Следват също толкова поощрителни бележки от влиятелни издания като *The New Yorker*, който смята, че книгата: „Разказва за вероятно най-дискусионното място, което новинарският канал заема в арабския свят.“; *Washington Post* оценява обективността на подхода ѝ: „Справедлива и безпристрастна в похвалите и критиките си към канала“; *The Village Voice* открива преимуществата ѝ в многоаспектното описание на медийния феномен: „Осигурява навременен и много необходим контекст на Al-

Jazeera“; *The Sunday Telegraph* е като че ли най-близо до истинската стойност на изследването, като го обявява за: „Ценен пътеводител за объркания от арабската политическа психология на XXI век наблюдател“.

Американска книга за арабска телевизия, написана от араби – това не може да не предизвика интерес у всеки читател, независимо в коя част на света се намира, защото предлага интригуващо, но балансирано съдържание, научно подкрепено с множество аргументи и същевременно човешки съпреживяно от авторите **Mohammed el-Nawawy** и **Adel Iskandar**. **El-Nawawy** е роден и отрасъл в Египет, изявявал се е като журналист в Близкия Изток и в САЩ. Автор е на книга за израело-египетския мирен процес в репортажите на западните журналисти и работи като главен асистент по комуникации в Stonehill College в Масачузетс. **Adel Iskandar** е с египетско-канадска кръв, живял е достатъчно дълго в Кувейт и в Египет и е признат експерт по медиите в Близкия изток. Понастоящем преподава комуникации в университета в Кентъки, Лексингтън.

Във времето, когато опортюнистите в политиката насочват внимание към писанията на шепата пророци на Страшния съд, които предупреждават за неизбежния сблъсък на цивилизациите между западния свят и арабския Близък изток, авторите на изследването откриват нуждата от взаимно разбиране. Атаките от 11 септември и последвалите войни в Афганистан и Ирак причиниха отсъствие на смислено общуване между хората. El-Nawawy и Iskandar в никакъв случай не се присъединяват към есхатологичните

прогнози, но признават, че става все по-трудно да се преброят всички изказвания за непреодолимата комуникативна пропаст между Изтока и Запада, между американци и араби.

Истинският сблъсък между цивилизациите всъщност вече не е на бойните полета, а в нашата собствена дневна стая и в нашето съзнание. Спорните идеи за „другия“ са ядрото на модерното медийно отразяване на войната, като всяка идея обещава да разкаже нещо по-вярно за врага. Като се опитват да избегнат шаблонизирането на хората и напъхването им генерализирани групи, двамата автори обещава да хвърлят поглед върху Близкия изток по начин, който поощрява читателите да разберат произхода и същността на конфликта. Политика, култура, религия, икономика, медии се преплитат в сюжета на книгата, която предупреждава, че зад сложната, крехка синтеза на елементите от глобализацията се свят се прокрадва сянката на разединението, тъмното лице на разяждания от противоречия световен ред.

Авторите вярват с цялото си сърце в междукulturния, междурелигиозния и междурасовия диалог. Затова тяхната книга би трябвало да бъде прочетена не само като историческо описание на начина, по който един малък сателитен телевизионен канал изплува на върха на медийната вълна в Близкия изток. Тя също така е история на човешкото търсене на свободата на мнение и изразяване, стремеж, който, ако бъде ограничаван дълго (IX)¹, може да доведе до катастрофи като тези, на които светът стана свидетел на 11 септември 2001 в САЩ и на 7 юли 2005 във Великобритания. Избуяването на военния религиозен фундаментализъм е закономерен продукт на десетилетия управление на деспотични режими, потискано изразяване и принудително мълчание и на реалното отсъствие на обществената сфера, където проблемите обикновено се дискутират и решават ефективно (69).

Арабската комуникативна традиция включва споровете и дискусиите да се водят страстно, разпалено. В Близкия изток, където политическият дебат често насилствено е ограничаван до частната сфера на дома и местата за молитва, *Al-Jazeera* прокара скритите дискусии през сателита към целия свят, акт, в който мнозина виждат самоубийствена смелост и явно политическо предизвикателство. (66) Да излъчваш интервю с иракски дисиденти, разобличаващи Саддам Хюсеин, или да поощряваш палестинци и кувейтци

да дебатира върху ефектите от войната в Залива, се разглежда като радикална постъпка. *Al-Jazeera* разшири арабската традиция да се дебатират по наболели политически теми и донесе вкуса на свободата на словото на арабския зрител. Преди нея арабите нямаха никаква представа за свободата на медиите и според Farouk Al-Kassem, журналист в *Al-Jazeera*, са били „*гладни и жадни да изразят себе си!*“ (67–68).

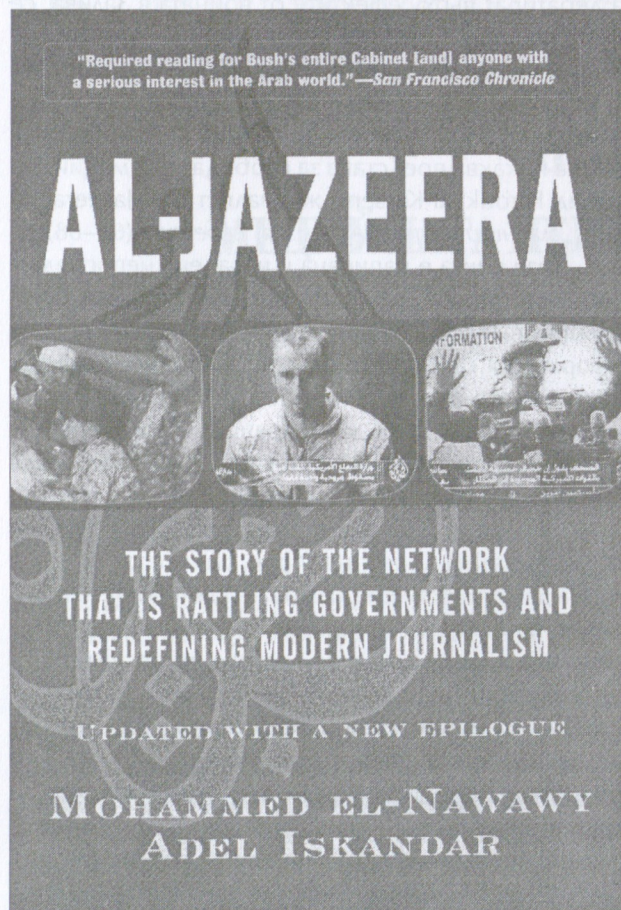
Тази книга е написана и издадена непосредствено след атаките от 11 септември и е задоволила насъщните нужди на западните читатели за повече информация относно образа на внезапно появилия се нов информационен медиатор. От първото ѝ издание досега обектът на изследването – телевизия *Al-Jazeera* – се превърна в диктуваща световната мода сред масмедииите, оформяйки общественото мнение и политиката в арабския свят и спрямо него от Лондон до Джакарта. Войната на Ирак също спомогна *Al-Jazeera* да се вмести сред елита на световните телевизионни разпространители. По същия начин забележителното внимание, което получи книгата, бе достатъчно окуражаващо за авторите да я преиздадат преди по-малко от две години, защото подкрепи надеждата им, че общественото мнение в арабския свят придобива съществено значение за американските граждани и за бъдещето на мира. Авторите уверяват, че творбата им осигурява на читателя добросъвестно, сбито, честно и балансирано описание на този уникален и революционен медиен феномен на съвременното.

Осъзнаването на това, че има съществен недостиг на информация за медиите в Близкия изток и малко налични факти за начина, по който арабският обществен живот там реагира на текущите събития, е най-силната мотивация да се издаде подобна книга. Същите мотиви биха могли да се изтъкнат и за належащия превод на български език. Макар и по-близо до Близкия изток от американците, българските читатели едва ли познават дори бегло медийната характеристика на региона, с който ни свързват икономически, а от доста време и военно-политически интереси. Малцина от нас са обърнали внимание откъде световните медии получават информации за случващото се в региона и как ги тълкуват.

НИЕ СМЕ ТОВА, КОЕТО ГЛЕДАМЕ

Едно от големите преимущества, което книгата демонстрира, е впитането на елементите на фичъринг

в няколко от главите – героите със своята индивидуална и групова идентичност, външен вид, среда, ежедневие, диалог, „подложени“ от авторите си на редица литературно-психологически похвати, отложена кулминация, историческа ретроспекция и още много други любопитни за всеки читател белетристични способности, превръщат сериозното изследване в желано четиво, което не губи претенциите си за научност. Авторите умело прескачат в различни социални нива, докато търсят измеренията на медийното явление Al-Jazeera. В света на „малките хора“, на редовите граждани, в границите на семейството с методологията на своеобразно „теренно проучване“ се търсят индикации за нарастващото значение на медията, която може да промени всичко – от интериора на дома до предназначението на социалните контакти. От рамките на сплотеното семейство на студента Sherif Helal – мюсюлманин с корени в палес-

тинския град Рамала, живеещ в Халифакс, Нова Скотия (Източна Канада) – авторите светкавично пренасят читателя до висшите кръгове на властта в САЩ, Израел, Катар, Палестина и други арабски държави, към сложните механизми, които движат международната политика, към задкулисните военни, политически и медийни игри на върха.

По традиция повечето дискуссионни програми по арабските телевизионни станции са непротиворечиви и не правят нищо друго освен да служат за изявления на правителствените отдели за връзки с обществеността. Al-Jazeera осигурява първото излагане на противоречиви гласове, използвайки силата и внушенията на телевизията. Да гледаш Al-Jazeera понякога е като да притежаваш арабски еквивалент на CNN Headline News. За някои от изказванията по тези програми може да те арестуват в повечето арабски страни. „Не мога да повярвам, че повечето хора, критикувани по Al-Jazeera, нямат достатъчно власт да спрат канала!“ учудват се редовите зрители. Като задава въпроси за всичко, Al-Jazeera отваря прозорец към теми, дълго избягвани и даже забранявани в Близкия изток (11–13).

ГОЛЯМ ГЛАС, МАЛКА СТРАНА: AL-JAZEERA В КАТАР

Как Al-Jazeera задоволява арабската си публика и разнищва темите, които са най-значими за нея? Как тя промени политическия пейзаж в Близкия изток? Как охранява журналистическата обективност в регион, където обективното отразяване е почти невъзможно?(19) Отговорите на всички въпроси се събират в този: защото Al-Jazeera успешно идентифицира характеристиките на арабската аудитория и осветлява връзките, които приобщават арабите по света. Тя говори на и за тях.

Връзките между 300 милиона араби в 22 държави често са абстрактни. Те може да не са обективирани във военни съюзи, политически договори, икономически сдружения или просто лингвистични аналогии. Дори може да не се свеждат до общ регион. Онова, което сбира арабите, е желанието за обща съдба. И въпреки, че разделенията по националност, религия, икономика са често значителни, някои характеристики обобщават арабския менталитет. Единствено начинът, по който искаме да разберем арабския свят от вътрешна гледна точка, може

да предизвика дълбок обрат в международните връзки. Ако има някаква истина в популярния израз: „*Ние сме това, което гледаме*“, тогава, за да разберем арабската публика, трябва да се осмелим да навлезем в новинарската практика и философия на Al-Jazeera (25).

До атаките в Афганистан например едва ли някой американец бе чувал за Катар, страната, която сама се определя като „*перлата на Залива*“. След появата на Al-Jazeera, Катар бе обявен за шампион на свободната преса в регион, където информационните затъмнения са често явление. Катар все още е място, където 95% от жените ходят забулени, където бедуините си бърбят по мобилните си телефони, докато пасат овцете си пешком, където състезанията с камили и ловът със соколи си остават предпочитаните кралски спортове. И все пак желание за промяна съществува: сред всички радикални мирни реформи през втората половина на 90-те години на XX век емирът на Катар има едно революционно дело – създаването на Al-Jazeera – катарският най-силен глас (71–74). Буквално Al-Jazeera на арабски значи „**островът**“, „**полуостровът**“. Символиката на името допълва впечатлението за уникалността на медията, която се излъчва от регион със скромна традиция в свободното слово (28). След появата ѝ мнозина се чудеха как са гледали телевизия преди нея: дръзкият подход на медията към теми, определяни по арабските стандарти като забранени: секс, полигамия, корупция на правителствено равнище, граждански права на жените, ислямски фундаментализъм; документалните филми и почасовото отразяване на палестинските демонстрации, придружено с нецензурирано показване на смърт, насилие и разрушение, направиха огромно впечатление на арабската публика (29).

По западните стандарти свободата на словото и на пресата в Катар все още са строго ограничени, публичното критикуване на управляващото семейство или на исляма са забранени. Дори и след като формалната цензура е изоставена, вестниците са спирани два пъти заради публикуване на материали, които вървят срещу интересите на държавата. Министерството на даренията и ислямските дела контролира кабелната телевизия и внасяните печатни материали. Затова местните журналисти са предпазливи. Ако мощни личности се оскъбят от критични новинарски материали, няма гаранция, че журналистът може да

Kaduja bin Guna, една от най-известните водещи на новините в Al-Jazeera в седалището на телевизията в гр. Доха, столицата на Катар.

разчита на редактора си да го защити. Високопоставените служители обикновено настояват да прегледат преди отпечатване статиите, които ги засягат. Някои служители не са склонни да дават интервюта, без предварително да са получили уверение, че статиите ще могат да бъдат прегледани от тях преди публикуване. Интернет-услугите също са подлагани на строг контрол, някои сайтове с определено неморално съдържание не се допускат до потребителя². (76-79)

Al-Jazeera е основана през ноември 1996³ с разрешението на катарския емир – шейх Хамад – като част от неговото движение за въвеждане на демократизация в малката му държавица. Образованият в Англия емир, който детронира баща си след безкръвен преврат през 1995 година, искаше Al-Jazeera да бъде независима от правителствен контрол и манипулация. Емирът предложи първоначална вноска от 140 млн. долара субсидия на Al-Jazeera за 5-годишен период от време до ноември 2001, след което се предполагаше, че каналът ще стане финансово независим и ще се самофинансира чрез рекламни приходи (33). В действителност катарското правителство харчи приблизително 100 млн. долара годишно, за да подкрепя телевизията, която до днес не успява да привлече достатъчно рекламодатели (въпреки че привлича огромно количество зрители). Парадоксът може да бъде обяснен с това, че голяма част от мултинационалните корпорации не се осмеляват да рискуват да пренебрегнат мненията на арабските правителства,

като рекламират по най-оспорваната, най-скандалната телевизия.

Пет години след създаването си, Al-Jazeera притежава персонал от 350 журналисти и 50 чужди кореспонденти, работещи в 31 страни, включително и в САЩ. Въпреки че се намира в Катар, тя е успяла да създаде идентичност, която прехвърля физическото ѝ местонахождение. Разнообразният персонал от различни арабски националности помогна да се основе тази панарабска идентичност, която също рефлектира върху способността ѝ да унифицира, да обединява арабските публики навсякъде: тя се е превърнала в панарабски транснационален канал. Самите работещи в Al-Jazeera са транснационален екип – мароканци, египтяни, иракчани, палестинци, сирийци и др.

Прехвърляйки границите на държавата, чието население е малко повече от среден американски град (744 500 жители), Al-Jazeera е учебнически пример за онова, което учените Joseph Straubhaar и Marwin Kraidy наричат „асиметрична взаимозависимост“. Макар да няма авторитетни статистически изследвания, които да удостоверяват точния брой на абонатите, направени специално за Al-Jazeera, и да липсва документирано засичане на периодите на гледане, данните свеждат броя на зрителите ѝ по целия свят приблизително до 35 млн (34).

Тъй като милиони арабски притежатели на сателитни чинии в Близкия изток, Северна Америка и Европа свикнаха да гледат канала, трябва да признаем, че влиянието на телевизионната мрежа и въздействието върху международните работи и общественото мнение са диспропорционални на минималната политическа власт, която Катар упражнява в региона. Властта на Al-Jazeera като медийна сила в Близкия изток е асиметрична на действителната стойност на Катар на международната арена (32). Катар – „земята на козите“, която притежава третия по големина запас на петрол след Русия и Иран и е член на Арабската лига и на ОПЕС (организация на държавите износителки на петрол), все още не се приема като действителен създател на здравословен медиен климат. От друга страна, приблизително 70% от всички араби, които притежават сателитна чиния, разчитат преди всичко на Al-Jazeera за новини, документални материали и политически информации. Ръководството на Al-Jazeera установява, че абонатът за арабски сателитни услуги е нараснал с повече от 300% в месеца

след 11 септември. Днес главните ѝ държави-конкуренти – Египет и Саудитска Арабия – дори предоставят чрез правителствата си студия и апаратура за програми на Al-Jazeera (36-37).

Кое прави телевизията толкова провокативна и вбесяваща световните правителства, и толкова интригуваща и приковаваща зрителя? Как се превърна в толкова важен играч в американските войни с тероризма? Повечето политически и медийни анализатори (23) може да се съгласят, че Al-Jazeera не е нищо друго освен втора „Пустинна буря“, паралелна война, водена на ефирната честота, а не на бойните полета.

В неделя, 7 октомври 2001 година американците се прилепиха към телевизионните си апарати. CNN наруши програмната си схема, за да предаде на живо американските военни действия в Афганистан. Всъщност предаването се осъществи благодарение на Al-Jazeera, която излъчи материал за Осама бин Ладен, враг №1 на САЩ и почти демонизиран лидер на Ал Кайда⁴. Мъжът, уличен от американската администрация в най-главен заподозрян за атентатите на 11 септември в Ню Йорк и Вашингтон, получи своите 6 и 1/2 минути слава, когато се обърна към световната общественост⁵. Думите му, преведени нескоропосано от смутен преводач, накараха косите на американците да настръхнат: за пръв път в съвременната история на САЩ врагът говореше директно на американската общественост.

От този момент напълно анонимната Al-Jazeera се превърна във всеизвестно име. С ексклузивното излъчване на първия видеоматериал на Осама каналът изпревари цялата конкуренция, като пръв пласира сензацията. Докато светът се вглеждаше в Афганистан, Al-Jazeera отново изпревари с ексклузивния материал за ударите на САЩ (21). Нейният монопол върху отразяването на контролирания от талибаните Афганистан несъмнено е предизвикал голяма завист у повечето западни телевизии. Главните телевизионни новинарски канали, вкл. CNN, бяха изтикани назад, поне за малко, за да дадат път на нещо, което много наблюдатели сега наричат „CNN на арабския свят“⁶⁶. Името „Al-Jazeera“ е искано като ключова дума в Интернет 3 пъти повече от думата „секс“ – трудно е да се открие по-красноречиво доказателство за нейната популярност (198). След началото на бойните действия в Афганистан повечето топтелевизии на САЩ просто препредаваха на зрителите си дневната доза

информации, получена от Al-Jazeera. Успехът на медията не е безпочвен. Арабската аудитория вижда в нея информационна система, която не само разбулва скандали и корупционни практики в техните страни, но също така симпатизира на теми, които са ѝ най-скъпи. Достатъчно често арабите се оплакват от неспособността на американците да проумеят арабските позиции и мироглед (26).

Как редовите араби възприемат Al-Jazeera също е обект на интерес в книгата. Арабските възгледи за нея варират в двете крайности, като някои арабски режими пророкуват превръщането ѝ в трибуна на дисидентски гласове и в конспиратор при антиправителствени движения, а други я издигат като единствения глас на журналистическа обективност в наситен с конфликти регион. Навикът на мрежата да представя провокативни и нетрадиционни гледни точки я изолира от другите телевизионни станции в арабския регион (22). Докато повечето арабски медии внушават едностранчиво отношение към палестино-израелския конфликт, Al-Jazeera излъчва пълни интервюта с израелски официални лица – абсолютно табу за стандартите на повечето мюсюлмански медии. С безпристрастното отразяване на редица събития и с неудържимата критика на авторитарните режими медията стресна арабския свят. Говори се дори, че египетският президент Хосни Мубарак, при посещение в Катар през януари 2000 година настоява някъде след полунощ за непредвидена визита в студиата на Al-Jazeera. Докато оглежда оборудването и си бърби с персонала, Мубарак се обръща към своя министър на информацията, Сафват ал-Шариф, и възкликва: „*И всички проблеми да идват от тази кибритена кутийка!*“ Саркастичната бележка на президента за размера на телевизията и на държавата, в която се помещава, се ражда от точна метафора. Правителствата на запад от Катар, като Мароко, определят начина на отразяване и избора на програми в телевизията като ерес. През последните 5 години изпълнителните директори на канала са били молени да цензурират репортажите си от всички – като се почне от вече покойния палестинския лидер Ясер Арафат и се стигне до бившия американски секретар Колин Пауъл. При тези обстоятелства ръководството и персоналът на Al-Jazeera, подкрепени от катарското правителство, отблъскват тези молби чрез отстояване на журналистическата

отговорност да представят новините, отразявайки „**мнението и другите мнения**“, клауза, превърнала се в мото на телевизията (34). Оплакванията и критиките от всички равнища се посрещат от катарци невъзмутимо. Персоналът на Al-Jazeera ги носи като почетен знак. И докато повечето арабски правителства продължават да упражняват някакъв контрол върху местното новинарско покритие, цензурирайки неудобните новини и наказвайки репортерите, които прекалено усърдно настояват за журналистическите си свободи, Al-Jazeera оперира под твърде малко правителствени рестрикции (25).

За да избегне представата за себе си като поддръжник на една партия или идея, масмедията адекватно поддържа **балансирана репортажност**. Например след излъчването на материала с Бин Ладен на 7 октомври, западните държавнически (като тогавашния съветник на Президента на САЩ по националната сигурност Кондолиза Райс и британския премиер Тони Блеър) в опит да контрират посланието на лидера на Алкайда, се обърнаха към арабите по света по същата телевизия. Даването на интервю по Al-Jazeera е най-успешният път за достигане до арабската аудитория – споделя Кондолиза Райс (158).

БИТКАТА ЗА АРАБСКОТО СЪЗНАНИЕ

Al-Jazeera отчасти е популярна, защото притежаването на сателит в Близкия изток се превърна в нещо повече от мода – сега то изглежда вече е необходимо. В повечето страни в Залива около 70% от населението има регулярен достъп до сателитна телевизия. Може да се твърди с основание, че Al-Jazeera достига поне до 60% от домакинствата в Близкия изток. Мрежата е достъпна в обществените кафенета, в рестриктивни държави като Ирак, а на местните пазари се продават видеокасети със записи на предаванията ѝ. След петрола и газта, Al-Jazeera остава най-важната износна стока на Катар (205).

По улиците на всяка арабска столица днес сателитните чинии са отрупали всички покриви. Дори в Саудитска Арабия, където са официално забранени, местните си ги доставят и инсталират, очевидно, за да гледат Al-Jazeera (46). Изследване на катарския вестник Al-Sharq („Изток“) върху влиянието на телевизията, публикувано в материал от 20 ноември 2000 година, показва резултатите от проучване, проведено сред

арабски зрители във Вашингтон, Йордания и Судан. Във Вашингтон 79% от респондентите са заявили мнение: *„дълбоко я подкрепям“*. Помолени да посочат причините за предпочитанията си към нея, анкетираниите разпределят отговорите си по следния начин: 43% цитират свободата на репортерите да поставят всякакви въпроси на източниците си; 22% харесват програмите, които засягат чувствителни теми; 14% се насочват към очевидното отсъствие на външен правителствен натиск. В Йордания и Судан си обясняват по различен начин успеха на телевизията: чрез *„слабостта“* на други арабски мрежи да се занимават с наболелите и опасни теми (47-48).

Al-Jazeera винаги е на ръба и винаги е балансирана. Тя показва убитите израелци след атентат на палестинец „камикадзе, но и трупа на палестинско момче, застреляно от израелски войници. Телевизията никога не забравя каква е аудиторията ѝ и какво иска да види – затова журналистите стриктно следват изискването за **„контекстуална обективност“** – словосъчетание, което изразява присъщото противопоставяне между постигането на обективност в новинарското отразяване и отправянето към специфична аудитория. (209) Според *„контекстуалната обективност“* посредникът би трябвало да отрази всички страни на всяка история, като има предвид ценности, вярвания и чувства на целевата аудитория. Винаги да изслушваме и другата страна – това е философията на Al-Jazeera. Обективността може да бъде постигната само ако всички субективни мнения и гледни точки по всяка тема са представени и излъчени. Готовият материал трябва да изчерпи всички възможни идеи и перспективи (27). За да сведе обективност и противопоставяне на фактите до разбираемост за публиката, Al-Jazeera дава контекста на всеки самоубийствен палестински атентат и различава причините за всеки израелски военен отговорен удар чрез интервюиране на политически анализатори и официални лица.

БОКСОВИЯТ РИНГ НА AL-JAZEERA – ТОКШОУТАТА

Друг стожер на популярността на Al-Jazeera са дебатите в студио, по време на които зрителите могат да телефонират и да задават въпроси, както и да дискутират с гостите и водещите на токшоуто. Поня-

кога разговорите между водещи и гости се разпростират с часове, антагонистите размахват пръсти и си крещят. *„За арабите Al-Jazeera е революционна, защото позволява на хората да говорят!“* споделя един наблюдател. Където публичното говорене е потиснато, Al-Jazeera се превръща в инструмент на всички маргинални и немощни гласове, радикални и либерални, мюсюлмански и християнски (50). Въпреки, че Al-Jazeera не е западна медия, мениджърите и продуцентите ѝ следват предписанията на западните медийни сценарии – водещите на токшоута са помлади и по-дръзки, врели и кипели в журналистиката и имиджмейкинга. Няма ги скованите, колосани, и с каменни лица педанти, които преобладават в новините на повечето арабски телевизии. Няма ги безинтересните, флегматични, консервативни и скучни стилове и формати на традиционните новинарски програми (129–130).

Друга характеристика на Al-Jazeera, която я прави уникална сред арабските мрежи, е, че **излъчва по-важните събития на живо от мястото им**. Новинарските бюлетини на Al-Jazeera предлагат задълбочени разследващи анализи на актуалните събития, докато още се развиват, отбягвайки протоколните изложения за пристиганията и заминаванията на правителствените служители⁷ (46–51).

МЕДИЙНА ШИЗОФРЕНИЯ. ПРИСТРАСТНА ЛИ Е AL-JAZEERA?

Ако Al-Jazeera е глашатаят на панарабската идентичност⁸ и най-смелият критик на арабските слабости, защо относителният дял на новините от родната страна Катар е толкова малък? Медията е критична към повечето арабски режими, но рядко се захваща с вътрешната политика на Катар. Напр. не са засягати теми като преврата на новия емир Хамад срещу баща му, не се коментира решението на емира да организира парламентарни избори и т.н. Ръководството на Al-Jazeera се оправдава, че страната им е малка и произвежда малко новини. Подобни аргументи не хващат вяра. На катарците се казва да се гордеят със свободата на словото и изразяването в държавата си и че в нея е разположена най-гледаната телевизия в арабския свят, но след като виждат, че Al-Jazeera посвещава толкова малко материали на местната поли-

тика, гражданите са объркани дали наистина става дума за катарска телевизия (83–85). Според някои катарското правителство използва медията като инструмент за PR спрямо останалия свят – това обяснява negliжирането на вътрешната политика. Простичко казано, Al-Jazeera избягва на всяка цена да показва „мръсните ризи“ на Катар.⁽⁸⁶⁾ Все пак авторите отчитат, че от началото на 2003 г. Al-Jazeera започна да обсъжда чувствителни политически и военни проблеми вътре в Катар (201).

Сега, след като съвсем наскоро последните израелски заселници напуснаха през август 2005 г. мюсюлманските територии, не може да се отрече заслугата на медии като Al-Jazeera при изграждане на обективна картина на ставащото, която подпомага политици и обикновени зрители да си изработят адекватно мнение по проблемите и да пристъпят към правилното им решаване. Sharon Waxman от в. Washington Post (2 декември 2001 г.) пише: „Всяка новинарска организация е продукт на родната култура, в която е зачената. Американските новинарски програми на пример правят негласно заключение, че държавата Израел има право да съществува и че Осам бин Ладен е сатана¹ това в арабския свят изглежда предубеждение.“ Пак опираме до „теорията за контекстуалната обективност“ – необходимостта медиите да представят историите по начин, който да е едновременно безпристрастен и чувствителен към местните невралгични теми (54). Няма съмнение, че държавното спонсориране въздейства върху обективността на отразяването на събитията вътре в Катар, въпреки че не чак толкова, колкото се очаква. Без съмнение, спонсорирането на Al-Jazeera е помогнало на малкия заливен емират да придобие такова регионално и международно влияние, диспропорционално на неговата военна и икономическа сила. Телевизията със сигурност е по-добре позната от страната, в която се намира. Популярна шега гласи, че Al-Jazeera е държавата, а Катар е нейната столица (140).

На територия, където ненавистта спрямо Запада и САЩ е всеобща, определено подхранвана от идеологически и политически различия, излъчването на американски суперзвезди и популярни шоупрограми ще направи твърде малко за разрешаването на фундаменталните проблеми. Има голяма вероятност но-

вите американски медии за региона да се разглеждат от публиката като евтин начин да се продава американизмът чрез забавление вместо да се разискват проблемите, които тревожат хората от Изтока. Един египетски журналист обобщава това много находчиво: „Не може да използвате „Backstreet boys“ (американска момчешка група) да продават политика в Близкия изток“ (195). Изглежда катарската телевизия вече е незаменима в сложния мирен процес на Изтока.

Въпреки, че книга от този сорт е закъсняла, несъмнено нейната поява на международния пазар е била наложителна, още повече че е последвана от редица идентични по предмета си изследвания като съвсем прясната монография от 2005 г. на Hugh Miles със същото заглавие⁹. Нуждата от появата на книгата и на български език е ускорена от скорошната криза в Афганистан, която не само катапултира Al-Jazeera до световна знаменитост, но наложи необходимостта от по-задълбочено разбиране на медийния ефект върху религиозното, политическото и икономическото състояние на арабския свят.

Впрочем ние мислим, че тази книга трябва да бъде преведена и на български език.

БЕЛЕЖКИ

¹ В скоби посочваме номера на страницата, където могат да бъдат открити в разгърнат вид преведените и коментирани извадки от оригинала.

² Данните от 2002 година сочат, че на всеки 1000 катарци едва 61 използват Интернет (79).

³ Al-Jazeera се появява след прекратяване на договора през април 1996 г. между намиращите се в Рим и притежавани от Саудитска Арабия Orbit Radio и Television Service и арабския телевизионен отдел на BBC News Service. Разногласията между Арабското кралство и BBC довеждат до щастливото стечение на обстоятелствата Al-Jazeera да наследи голяма част от персонала и редакторския стил на арабския отдел на BBC. Повечето журналисти също са изтеглени от Лондон в столицата на Катар – Доха. Следователно персоналът е обучен в западната журналистическа традиция, притежава експертни знания и разбиране на арабската политика и публика. Той е последната съставка от рецептата на Al-Jazeera за неизбежен успех. (30-31)

⁴ За западната рецепция на саудитския дисидент и богат петролен магнат, спонсор на тероризма, Осам бин

Ладен, виж статията на **Samuel P. Winch** 'Constructing an „Evil Genius“: news uses of mythic archetypes to make sense of bin Laden' в последния брой на сп. **Journalism Studies**, volume 6, number 3 August 2005, pp. 285–300. Според автора за представянето на бин Ладен в журналистическите текстове се разчита най-вече на митични архетипни модели – суперлативите, взети оттам, позволиха новинарските текстове да превърнат този човек в свръхсъщество, в еквивалент на абстрактното зло – съвременен Мефистофел, гений на злото. Материал на Khalaf и Peel (2001) във в. **Financial Times** обявява разделението на човечеството в рецепцията на тази личност. Бин Ладен е „истинско превъплъщение на дявола“ за едната половина на света. Но за арабите той е „войн-пророк“, народен герой, комбинация между Робин Худ и Че Гевара. – Ibid., p. 288.

⁵ Тероризмът според Joseph Tuman е форма на комуникация. Модерният терорист се нуждае от познания по масмедии точно толкова, колкото от измисления образ на злия гений се изисква да владее специални познания по „черното изкуство“ (отрови, смъртоносни лазери, всеотдайни съучастници...) – Пак там, 295. За симбиотичните връзки между терористи и журналисти, които рязко преминават границата на допустимото хуманно и обществено отговорно поведение, виж: **Кунчик, Михаел, Астрид Ципфел**. Въведение в науката за публицистика и комуникации. С. 1997, с. 210–212.

⁶ Името „Al-Jazeera“ е искано като ключова дума в Интернет 3 пъти повече от думата „секс“ – трудно е да се открие по-красноречиво доказателство за нейната популярност.

⁷ Студиото на Al-Jazeera в Афганистан представлявало малка порутена сграда и гостите трябвало да се снимат на улицата или на покрива. Смаляващият се екип понякога произвеждал горещи новини като например в нощта на първите американски удари. Точно тогава на покрива е интервюиран някакъв талибански водач. Наблизо пада снаряд. Изгубват се картината и звукът. След 5 минути звукът се връща, но няма картина, защото се оказва, че от труса операторът е паднал от покрива. За щастие сградата не била висока и след малко той се изкачва обратно и довършва интервюто (52).

⁸ За сравнение: CNN, която се появява през 1980 г., в международната си секция не използва определението „чуждестранен/на“, защото се стреми да не представлява определена нация при отразяването на събитията (183).

⁹ И с която вероятно българските читатели ще бъдат запознати в някой от следващите броеве на списание „Издател“.

